

Οδεύουμε προς μακροχρόνια ενεργειακή κρίση;

Description

Ανδρέας Χαραλάμπους και Όμηρος Πισσαρίδης*

Την περίοδο 2010-2020, οι τιμές συμβατικών μορφών ενέργειας (κάρβουνο, πετρέλαιο, φυσικό αέριο) παρέμειναν σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, αντικατοπτρίζοντας, κυρίως, την πεποίθηση των αγορών ότι η παγκόσμια οικονομία θα παρουσιάσει, μακροπρόθεσμα, σχετικά χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, επηρεάζοντας πτωτικά τη ζήτηση και το επίπεδο των τιμών της ενέργειας.

Περαιτέρω, τεχνολογικά άλματα σε ότι αφορά την παραγωγή και την αποθήκευση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ) οδήγησαν σε κατακόρυφη μείωση των τιμών τους, επηρεάζοντας το επίπεδο των τιμών ενέργειας γενικότερα.

Κατά διαστήματα, γεωπολιτικές αναταράξεις δημιούργησαν συνθήκες αβεβαιότητας, με επακόλουθο να σημειώνονται απότομες αυξήσεις των τιμών ενέργειας, αλλά, μόνο, για σύντομο χρονικό διάστημα.

Πρόσφατα, αριθμός παραγόντων διαφοροποιεί το σκηνικό και τις προοπτικές για τα επόμενα χρόνια. Η σχετική ομαλοποίηση της υγειονομικής κατάστασης, μετά την έξαρση της πανδημίας το 2020, οδήγησε σε απότομη αύξηση της ζήτησης και κατ' επέκταστων τιμών. Αυτή η εξέλιξη υπήρξε πρόσκαιρο φαινόμενο και δε θεωρείται ότι επηρεάζει, μακροχρόνια, τις συνθήκες ζήτησης ενεργειακών προϊόντων. Επιπρόσθετα, προβλήματα στην παραγωγή και στη μεταφορά ενεργειακών προϊόντων, λόγω της πανδημίας, επηρέασαν, επίσης προσωρινά, αυξητικά τις ενεργειακές τιμές.

Πιο σημαντικό παράγοντα, από πλευράς μακροχρόνιας οπτικής, αποτελούν οι συνεχιζόμενες πολεμικές αναταραχές στην Ουκρανία, οι οποίες απειλούν να επηρεάσουν την επάρκεια της προμήθειας για τα επόμενα χρόνια, αλλά και τις τιμές των ενεργειακών προϊόντων μακροπρόθεσμα. Σε μεγαλύτερο βαθμό, επηρεάζεται η αγορά φυσικού αερίου, λόγω της καίριας θέσης που κατέχει, ως προμηθευτής, η Ρωσία.

Ως επακόλουθο, οι τιμές πετρελαίου, παρά τις πρόσφατες τάσεις υποχώρησης, παραμένουν σε ιστορικά υψηλά επίπεδα. Οι πετρελαιοπαραγωγές χώρες καταβάλουν προσπάθειες να διατηρήσουν υψηλά τις τιμές, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι, οι δεσμεύσεις των πλείστων μεγάλων χωρών σε παγκόσμιο επίπεδο για στροφή προς όφελος των ΑΠΕ, δε θα επιτρέψει, μελλοντικά, την επαρκή αξιοποίηση του ορυκτού τους πλούτου.

Οι τιμές φυσικού αερίου παρουσίασαν ακόμη μεγαλύτερες αυξήσεις, κυρίως λόγω της δραστηκής μείωσης προμήθειας από τη Ρωσία προς τις ευρωπαϊκές αγορές. Η απόφαση της ΕΕ να προχωρήσει με γοργούς ρυθμούς σε μείωση της εξάρτησής της από Ρωσικές εισαγωγές φυσικού αερίου υποδηλοί ότι οι τιμές, πιθανότατα, θα παραμείνουν σχετικά ψηλές για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Οι τιμές συμβατικών μορφών ενέργειας επηρεάζονται αυξητικά και λόγω της φύσης της παρούσης μεταβατικής περιόδου που διανύουμε, κατά τη διάρκεια της οποίας οι επενδύσεις για νέες εξορύξεις δεν είναι επαρκώς ελκυστικές, λόγω των δεσμεύσεων σε παγκόσμιο επίπεδο για στροφή προς ΑΠΕ. Παράλληλα, η αντικατάσταση συμβατικών μορφών ενέργειας μέσω της διεϊσδυσης των ΑΠΕ πραγματοποιείται με αργούς ρυθμούς για διάφορους λόγους, περιλαμβανομένων και των περιορισμένων, με βάση τα σημερινά τεχνολογικά δεδομένα, δυνατοτήτων αποθήκευσης των ΑΠΕ.

Με βάση το παραπάνω σκηνικό, η διαμόρφωση της κατάλληλης ενεργειακής πολιτικής σε παγκόσμιο επίπεδο, συπεριλαμβανομένης και της ΕΕ, βρίσκεται στο επίκεντρο. Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αλλά και συγκεκριμένες χώρες μέλη της ΕΕ, περιλαμβανομένης της Γερμανίας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, έχουν αναλάβει

διάφορες πρωτοβουλίες προς αυτήν την κατεύθυνση.

Οι προσπάθειες επικεντρώνονται στο τρίπτυχο: (α) αξιοποίηση, κατά τα επόμενα χρόνια, όλων των πηγών ενέργειας, ακόμη και αυτών που επιβαρύνουν το περιβάλλον, (β) ενθάρρυνση της εξοικονόμησης ενέργειας, και (γ) επιτάχυνση της προώθησης των ΑΠΕ.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, παρατηρούνται προσπάθειες για επαναλειτουργία μονάδων παραγωγής κάρβουνου, παρόλο που είναι ιδιαίτερα επιβαρυντικές για το περιβάλλον, και παράλληλα αύξηση της παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου από χώρες εκτός της Ρωσίας. Οι προσπάθειες φαίνεται, εν μέρει, να καρποφορούν.

Παρενθετικά, αναφέρεται ότι η παρούσα ενεργειακή κρίση έχει δημιουργήσει ευνοϊκότερες, σε σύγκριση με το πρόσφατο παρελθόν, δυνατότητες αξιοποίησης των υφιστάμενων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο. Παρόλα αυτά, οι συνθήκες για αξιοποίηση νέων κοιτασμάτων, συμπεριλαμβανομένων και των κυπριακών κοιτασμάτων, παραμένουν αβέβαιες, λόγω του μεγάλου χρονικού διαστήματος που απαιτείται για να καταστούν οικονομικά βιώσιμες, γεγονός που τις καθιστά πιθανόν ασύμβατες με τους ευρύτερους στόχους για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής.

Επίσης, συζητείται έντονα η αξιοποίηση της πυρηνικής ενέργειας σε μεγαλύτερο βαθμό, η οποία ήδη χρησιμοποιείται ευρέως σε χώρες όπως η Γαλλία. Σε άλλες χώρες, όπως η Γερμανία, η αξιοποίηση της πυρηνικής ενέργειας είναι αμφιλεγόμενη, λόγω των άλυτων, μέχρι σήμερα, θεμάτων ασφάλειας, που παρουσιάζει.

Για παρόμοιους λόγους ασφάλειας, αλλά και για περιβαλλοντικούς λόγους, αμφισβητείται η εισήγηση για αύξηση της παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου με τη μέθοδο της εξόρυξης κοιτασμάτων που βρίσκονται εγκλωβισμένα σε πετρώματα («fracking»), παρόλο που ήδη χρησιμοποιείται σε ορισμένες χώρες π.χ. στις ΗΠΑ.

Γενικά, η επιδιωκόμενη αύξηση της παραγωγής από συμβατικές μορφές ενέργειας μπορεί να αμβλύνει, αλλά δεν μπορεί να επιλύσει, το σημερινό πρόβλημα της ενεργειακής ανεπάρκειας, κυρίως λόγω της συνεπαγόμενης επιδείνωσης της κλιματικής αλλαγής που απειλεί, μακροχρόνια την ίδια την ύπαρξη της ανθρωπότητας.

Για αυτό κεντρικό ρόλο στις προτεινόμενες από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή πολιτικές διαδραματίζει η ενθάρρυνση της εξοικονόμησης ενέργειας. Επίσης, οι χώρες μέλη της ΕΕ προτρέπονται να δημιουργήσουν αυξημένα αποθέματα και να ενισχύσουν με αυτό τον τρόπο την ανθεκτικότητά τους σε έκτακτες αντίξοες συνθήκες.

Η ορθολογική τιμολόγηση αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για εξισορρόπηση της

ζήτησης και προσφοράς και αποφυγή ελλείψεων στις αγορές, ωστόσο, οδηγεί σε αυξημένες τιμές, αντανακλώντας τα προβλήματα ανεπάρκειας λόγω του πολέμου στην Ουκρανία. Όλες οι μελέτες επιβεβαιώνουν ότι οι ευάλωτες πληθυσμιακές ομάδες επηρεάζονται σε συγκριτικά μεγαλύτερο βαθμό, δεδομένου ότι η κατανάλωση ενέργειας αποτελεί μεγαλύτερο ποσοστό του προϋπολογισμού τους.

Η προσπάθεια μείωσης των τιμών μέσω προσαρμογής της φορολογίας είναι κατανοητή από πολιτικής πλευράς αλλά αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την εξοικονόμηση ενέργειας, που είναι απόλυτα αναγκαία υπό τις παρούσες συνθήκες και δεν προκρίνεται, εκτός και αν πρόκειται να εφαρμοστεί σε προσωρινή βάση ή σε ακραίες περιπτώσεις.

Μια ενδιαφέρουσα ιδέα, που εξετάζεται από αριθμό χωρών, είναι ο υπολογισμός της βασικής κατανάλωσης ενός νοικοκυριού, λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος του, και η γενναιόδωρη επιδότησή της. Για κατανάλωση πέραν της βασικής, θα υπάρχουν, ουσιαστικά, αυξημένες χρεώσεις. Με τον τρόπο αυτό ενισχύονται, κυρίως, τα ευάλωτα νοικοκυριά και ενθαρρύνεται, παράλληλα, η εξοικονόμηση ενέργειας.

Μια παρόμοιας φύσης ιδέα που έχει προταθεί από ομάδα εμπειρογνομόνων είναι η επιδότηση του 80% της κατανάλωσης των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, που θα υπολογίζεται με βάση συγκεκριμένη περίοδο του πρόσφατου παρελθόντος. Για το υπόλοιπο 20%, θα ισχύουν αυξημένες χρεώσεις. Η φιλοσοφία και αυτής της πρότασης είναι η στήριξη των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων με παράλληλη διατήρηση του κινήτρου για εξοικονόμηση.

Μια άλλη ιδέα που εξετάζεται σε τεχνικό επίπεδο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι η εξεύρεση πρακτικής μεθόδου, στη βάση της οποίας η τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας θα απεξαρτηθεί, σε κάποιο βαθμό, από τις τιμές του φυσικού αερίου, που παρουσιάζουν τις υψηλότερες αυξήσεις. Το μοντέλο αυτό αποτελεί τη βάση της προσέγγισης στην Ισπανία και στην Πορτογαλία, όμως, τεχνικά, αποδεικνύεται περίπλοκο και δημιουργεί διάφορες στρεβλώσεις.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή φαίνεται επίσης να προσανατολίζεται προς την επεξεργασία εισήγησης για κοινές αγορές φυσικού αερίου, ούτως ώστε να ενισχυθεί η διαπραγματευτική θέση των χωρών της ΕΕ.

Συμπληρωματικά με τα πιο πάνω μέτρα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει τη στοχευμένη στήριξη των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, σε αντικατάσταση των καθολικών μέτρων στήριξης, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι πρόσφατες διαδοχικές αυξήσεις των επιτοκίων έχουν περιορίσει δραστικά τις δυνατότητες δημοσιονομικής στήριξης, ιδιαίτερα για τις

υπερχρεωμένες χώρες του Νότου.

Επιπρόσθετα, σε όλες τις χώρες της ΕΕ έχουν εντατικοποιηθεί οι προσπάθειες ενημέρωσης για πρακτικούς τρόπους εξοικονόμησης ενέργειας.

Γενικά, φαίνεται ότι ο συνδυασμός των αυξημένων τιμών, των ενημερωτικών εκστρατειών και των, μέχρι σήμερα, ήπιων καιρικών συνθηκών έχουν οδηγήσει σε σημαντικές εξοικονομήσεις, αμβλύνοντας σε κάποιο βαθμό τις επιπτώσεις της ενεργειακής κρίσης. Ωστόσο, οι επιπτώσεις, κυρίως για τα ευάλωτα νοικοκυριά, παραμένουν δυσβάστακτες και ο κίνδυνος περαιτέρω επιδείνωσης της κατάστασης παραμένει υπαρκτός.

Για να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η κρίση, είναι επιτακτικό οι προσπάθειες για συντονισμό των πολιτικών στην ΕΕ και στην Ευρώπη, αλλά και γενικότερα σε παγκόσμιο επίπεδο, να ευοδωθούν, ξεπερνώντας επιζήμιες μυωπικές εθνικές προσεγγίσεις.

Ειδικά για την ΕΕ και την Ευρώπη, ο Νοέμβριος και ο Δεκέμβριος πιθανόν να αποτελούν μια τελευταία ευκαιρία για επίτευξη ευρύτερης συμφωνίας που θα περιλαμβάνει το τρίπτυχο που αναλύθηκε πιο πάνω, δηλαδή: (α) αύξηση, προσωρινά, της παραγωγής συμβατικών μορφών ενέργειας, (β) εξοικονόμηση μέσω ορθολογικής τιμολογιακής πολιτικής, με ειδικές πρόνοιες για ευάλωτες ομάδες, και (γ) επιτάχυνσης της προώθησης των ΑΠΕ.

Η ενεργειακή κρίση επηρεάζει ιδιαίτερα την Κύπρο, παρά τις ήπιες καιρικές συνθήκες. Παράλληλα, οι πρωτοβουλίες στα πλαίσια της ΕΕ προσφέρουν μια ευκαιρία για κάλυψη μακροχρονίων αδυναμιών, ιδιαίτερα σε ότι αφορά την εξοικονόμηση ενέργειας και προώθηση των ΑΠΕ σε σχέση με τα χαμηλά επίπεδα που παρατηρούνται σήμερα.

**Ο Ανδρέας Χαραλάμπους είναι οικονομολόγος και πρώην διευθυντής στο Υπουργείο Οικονομικών. Ο Όμηρος Πισσαρίδης είναι διευθύνων σύμβουλος της PricewaterhouseCoopers Investment Services.*